

temps reculés, quand aussi chez *Melolontha melolontha* Lin. du moins les femelles montraient ordinairement l'amblypygie.

Court aperçu des ouvrages traitant des hannetons.

- 1) L. Redtenbacher. Fauna austriaca. Wien 1874. I. Bd. p. 489—490.
- 2) E. Reitter. Zur Species-Kenntnis der Maikäfer. D. E. Z. XXXI. 1887. II. p. 532. 536—537.
- 3) E. Reitter. B. T. L. (50). Brünn 1902. p. 260—262, p. 267—268.
- 4) Jos. Petz. Coleopt. Notizen. W. E. Z. XXIV. Jhg. Wien 1905, p. 100.
- 5) L. v. Heyden, E. Reitter, J. Weise. Cat. Col. Eur. II. Ed. Berlin, Paskau, Caen 1906, p. 737.
- 6) E. Reitter. Fauna germ. Stuttgart 1909. II. Bd., p. 333—334.
- 7) M. Lomnicki: Wykaz chrząszczów ziem polskich. Kosmos. Lwów 1913, p. 152.

PRZYCZYNEK DO ZNAJOMOŚCI MOTYLI PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ

[BEITRAG ZUR KENNTNIS DER LEPIDOPTERENFAUNA VON BIALOWIES]

PODAŁ

JAN PRÜFFER.

Motyle Puszczy Białowieskiej do dnia dzisiejszego nie czekały się opracowania.

W dniach 20—24 lipca 1921 roku, bawiąc na wycieczce entomologicznej w Puszczy Białowieskiej z ramienia Polskiego Państwowego Muzeum Przyrodniczego w Warszawie, zwiedziłem Polanę-Białowieża, leśnictwo brockie, stoczek i gródeckie. W ciągu czterech dni zebrałem 107 gatunków i 16 odmian. Stosunkowo tak znaczne wyniki w poszukiwaniach osiągnąłem dzięki ułatwieniom, dokonanych przez p. Szymona Tenenbauma, ówczesnego kierownika Muzeum białowieskiego, za co Mu składam na tem miejscu serdeczne podziękowanie.

Na zasadzie zebranego materiału trudno kusić się o zoogeograficzną charakterystykę terenu. Można natomiast podkreślić formy, które w przyszłości mogą posłużyć do podania tej charakterystyki.

Wśród zebranego materiału uderza duża ilość gatunków i odmian, charakterystycznych dla wschodniej Europy, jako to: *Vanessa l-album* Esp., *Acidalia bisetata* Hufn. ab. *extincta* Stgr., *Zygaena trifolii* Esp. formy przejściowe do f. *orientalis* Hormuz. Z drugiej strony zauważyć można elementy północne, których najlepszym przedstawicielem jest *Crambus pascuellus* L. ab. *extinctella* Z. Północny charakter fauny motylej potwierdzają liczne melanistyczne aberacje, jak np.: *Melitaea athalia* Rott. ab. *corythalia* Hb., *Chrysophanus phleas* L. ab. *magnipuncta* Tutt., *Ematurga atomaria* L. ab. *ustaria* Fuchs, *Zygaena meliloti* Esp. f. *ehnbergii* Reuter znana z Finlandji, *Crambus perlellus* Sc. ab. *warringtonella* Stt., występująca bardzo licznie w okolicach Białowieży.

Rozmieszczenie na Ziemiach Polskich *Pararge achine* Sc. zasługuje na szczególną uwagę. Znany jest jego pojaw we Wschodniej Małopolsce, w Prusach Wschodnich, na Pomorzu, w Suwalszczyźnie, w Poznańskim, a nie wykazano go dotąd w Zachodniej Małopolsce i w b. Kongresówce. Zasiąg *Pararge achine* Sc. obejmuje, jakoby środkową i południowo-zachodnią część Polski. Ze znalezieniem go w Puszczy Białowieskiej krąg jeszcze bardziej się zamyka. Wprawdzie nie wykazano go jeszcze na terytorjum ziemi wileńskiej, sądząc jednak z dotychczasowych wiadomości o jego rozmieszczeniu, należy przypuszczać, iż będzie tam znaleziony, dotychczasowych bowiem badań Dampfa, przeprowadzanych w okolicach Łyńtup, nie można uważać za wyczerpujące faunę motyli wileńskich.

Z rzadszych lub nieznanych form motyli na ziemiach polskich można wymienić, prócz już powyżej cytowanych, następujące: *Argynnis adippe* L., *Coenonympha pamphilus* L. ab. *ocellata* Tutt., *Chrysophanus virgaureae* L. ab. *caeruleopunctata* Schultz., *Ortholitha limitata* Sc. ab. *violacearia* Lambill., *Phasiane clathrata* L. ab. *cancellaria* Hbn., *Callimorpha dominula* L. ab. *harmelensis* Pflümer — *conferta* Schultz.

W spisie załączam kilka gatunków, złowionych przez p. Szymona Tenenbauma, oznaczam je literą (T).

PAPILIONIDAE.

1. *Papilio machaon* L. W dużej ilości na porębach i polanach.

PIERIDAE.

2. *Pieris napi* L. Wśród wielu złowionych egzemplarzy, jeden ♂ wyróżnia się obecnością czarnej plamki na górnej stronie przednich skrzydeł, tak, jak to mają ♀♀.

3. *Leptidia sinapis* L. Bardzo pospolity.

4. *Gonepteryx rhammi* L. Pospolity.

5. *Colias myrmidone* L. Złowiłem tylko jedną ♀ w leśnictwie „Gródek“, na t. zw. niemieckiej porębie, chociaż obserwo-
wałem znacznieszą ilość osobników, lecz tylko w tej miejscowości.

NYMPHALIDAE.

6. *Apatura ilia* Schiff. Jednego ♂ złapałem w leśnictwie gródeckim.

7. *Vanessa io* L. Bardzo pospolity.

7a. „ ab. *dyopthalmica* Garb. Na 9 złowionych osobników 1 ♂ i 2 ♀♀ posiadają dodatkowe oczka na tylnych skrzydłach. Gródek 24. VII.

8. *V. l.-album* Esp. 24 lipca złowiłem w południe ♀, na częściowo zacienionej drodze między tartakiem a niemiecką porębą. Leśnictwo Gródek.

9. *V. antiopa* L. Gródek.

10. *Polygonia c-album* L. Wśród kilku złowionych, typowych egzemplarzy, jeden ♂ zbliża się ubarwieniem dolnej strony skrzydeł do ab. *variegata* Tutt.

11. *Melitaea athalia* Rott. Bardzo pospolita. Leśnictwo „Gródek“ i „Stoczek“.

11a. ab. *corythalia* Hb. Cztery okazy, o bardzo ściemnio-
nych skrzydłach, złowiłem między typowymi formami.

12. *Argynnis dia* L. Jeden okaz w leśnictwie brockiem i jeden na niemieckiej porębie.

13. *A. lathonia* L. Pospolity wszędzie.

14. *A. adippe* L. Dość licznie występował na niemieckiej porębie, złowiłem 2 ♂♂ i 2 ♀♀.

15. *A. paphia* L. Pospolity.

SATYRIDAE.

16. *Pararge achine* Sc. 22 lipca widziałem trzy okazy tego gatunku; jeden silnie zniszczony udało mi się złowić. Leśnictwo brockie, kwartał 261.

17. *Aphantopus hyperanthus* L. Pospolity.
 18. *Epinephele jurtina* L. ♀. Forma przejściowa do ab. *rufocincta* Fuchs. Białowieża — park.
 19. *Coenonympha iphis* Schiff. Białowieża — park.
 20. *C. arcania* L. Pospolity wszędzie.
 21. *C. pamphilus* L. ab. *ocellata* Tutt. Jeden egzemplarz złowiłem 21. VII. Białowieża — park.

LYCAENIDAE.

22. *Chrysophonus virgaureae* L. Bardzo licznie występuje we wszystkich miejscowościach Puszczy Białowieskiej, jakie udało mi się zwiedzić.
 22a. ab. *caeruleopunctata* Schultz. Jedną ♀ złowiłem w leśnictwie brockiem.
 23. *C. alciphron* Rott. ♀. 21. VII. Gródek.
 24. *C. phleas* L. Wszędzie bardzo pospolity.
 24a. „ ab. *caeruleopunctata* Stgr. 21. VII. Gródek.
 24b. „ ab. *magnipuncta* Tutt. Typowy okaz, o złanych czarnych plamach na przednich skrzydłach, złowiłem na brzegu rezerwatu białowieskiego, od strony polany Białowieża.
 25. *Lycaena argiades* Poll. Bardzo liczny.
 25a. „ ab. *polysperchon* Brgstr. Typowe formy tej letniej odmiany złowiłem w parku około pałacu: 1 ♂ i 1 ♀. Prócz tego dwie ♀♀ okazywały cechy przejściowe między typową formą i powyżej wymienioną odmianą.
 26. *L. astrarche* Brgstr. 1 okaz. 23. VII. Park.
 27. *L. icarus* Rott. Pospolity.
 28. *L. corydon* Poda. Jednego tylko ♂ złowiłem 23. VII. w parku około pałacu.
 29. *Cyaniris argiolus* L. 1 ♂. 24. VII. Gródek.

HESPERIIDAE.

30. *Adocea thaumas* Hufn. 2 ♀♀ 21. VII. Gródek i 1 ♀. Rezerwat.
 31. *Augiades comma* L. 1 ♂. 23. VII. Rezerwat.

NOTODONTIDAE.

32. *Lophopteryx camelina* L. 28. VI. Białowieża (T).

LYMANTRIIDAE.

33. *Lymantria monacha* L. Jedną ? złowilem 23. VII. w parku koło pałacu.

NOCTUIDAE.

34. *Hadena lateritia* Hufn. Czerwiec. Białowieża. 8 egzemplarzy (T.).

35. *Calophasia lunula* Hufn. Jeden okaz, unoszący się w dzień nad kwiatami w parku, złowilem 23. VII.

36. *Erastria fasciana* L. Złowilem 2 okazy, jeden 21. VII. w parku, drugi 23. VII. koło starej smolarni w leśnictwie „Gródek“; obydwie silnie zlatane.

37. *Thalpochares paula* Hb. 24. VII. Niemiecka poręba, leśnictwo „Gródek“.

38. *Hypena proboscidalis* L. 22. VII. Leśnictwo brockie.

GEOMETRIDAE.

39. *Acidalia similata* Thnbg. Złowione egzemplarze okazują znaczne wahnięcia indywidualne. Typową formę złapałem 21. VII. w leśnictwie „Gródek“. Dwie sztuki, jedna z leśnictwa „Gródek“, druga z leśnictwa brockiego, posiada czarną strzępinę i czarne silnie zaznaczone plamki na przednich skrzydłach. Wreszcie w leśnictwie brockiem schwytałem wyjątkowo jasny okaz, czarne plamy wystąpiły tylko na przednich skrzydłach; strzępina jasna.

40. *A. bisetata* Hufn. 21. VII. Gródek.

40 a. „ ab. *extincta* Stgr. 22. VII. W leśnictwie brockiem złowilem jeden okaz, którego skrzydła zupełnie nie posiadają ciemnego nalotu charakterystycznego dla typowych form. Jeden okaz, złowiony 21. VII. na polanie Białowieża uważam za formę przejściową od typu do ab. *extincta* Stgr.

41. *A. emarginata* L. Białowieża. Leśnictwo brockie.

42. *A. rubiginata* Hufn. Białowieża. Stoczek.

43. *A. immutata* L. Białowieża, leśnictwo brockie, Gródek.

44. *Ephyra pendularia* Cl. 21. VII. Białowieża — park.

45. *Timandra amata* L. Park około pałacu.

46. *Ortholitha limitata* Sc. Gródek.

46 a. „ ab. *violacearia* Lambill. Jeden okaz o jasno-żółtych skrzydłach z przepaską o fioletowym odcieniu złowilem 23. VII. w Rezerwacie.

47. *Larentia unidentaria* Hw. 21. VII. Gródek.
 48. *L. alchemillata* L. 23. VII. Gródek, koło starej smolarni.
 49. *L. bilineata* L. Białowieża — park.
 50. *Tephroclystia absinthiata* Cl. Białowieża, nad stawem.
 51. *Ematurga atomaria* L. ab. *ustaria* Fuchs. W leśnictwie gródeckim złowilem 21. VII. dwa melanotyczne ♂♂, które zaliczam do tej odmiany.
 52. *Phasiane clathrata* L. Pospolita wszędzie.
 52a. „ ab. *cancellaria* Hbn. 21. VII. w leśnictwie gródeckim złowilem okaz, u którego poprzeczne prążki na obu skrzydłach są bardzo wąskie.
 53. *Abraxas marginata* L. Przejście do ab. *nigrofasciata* Schögen. 21. VII. Park.
 54. *Deilinia exanthemata* Sc. Białowieża — polana.
 55. *Boarmia crepuscularia* Hb. ♂. 24 lipca w leśnictwie gródeckim złowilem jeden okaz, o wyraźnie asymetrycznych skrzydłach prawej i lewej połowy. Kształt skrzydeł prawej połowy odpowiada temuż ♂♂, a lewej ♀♀. Odwłok, rożki i inne części ciała samicze.
 Złowiony okaz uważam za przykład częściowego gynandromorfizmu.

ARCTIIDAE.

56. *Parasemia plantaginis* L. ♀. Białowieża, czerwiec (T.).
 57. *Callimorpha dominula* L. Wszędzie bardzo liczna.
 57a. „ ab. *hamelensis* Pflümmer — *conferta* Schultz.
 21. VII. złowilem w leśnictwie gródeckim jeden egzemplarz, łączący w sobie cechy ab. *hamelensis* Pflümer i ab. *conferta* Schultz. Wszystkie plamy na przednich skrzydłach, czysto białe, zlewają się ze sobą.
 58. *Lithosia lurideola* Zck. 1 ♂ i ♀. 21. VII. Gródek.

ZYGAENIDAE.

59. *Zygaena meliloti* Esp. W leśnictwie brockiem złowilem jeden, typowy okaz 22. VII.
 59a. — f. *ehnbergi* Reuter. Dwa okazy złowione razem z typową formą, posiadają zredukowane, czerwone plamy na przednich skrzydłach, o klinowatym kształcie. Na tylnych skrzydłach czerwone pole zajmuje środkową część, a naokoło niej przebiega szeroka czarna obwódka.

60. *Z. trifolii* Esp. Liczny w leśnictwie gródeckim. Dwa okazy o bardzo małych, czerwonych plamkach na przednich skrzydłach, uważam za formy przejściowe do f. *orientalis* Hormuz.

21. VII. Leśnictwo gródeckie.

61. *Z. loniceræ* Scheven. Leśnictwo brockie, gródeckie; złowitem 3 okazy.

62. *Z. filipendulæ* L. Pospolity w leśnictwie gródeckim i brodzkiem.

62 a. — f. *minor* Tutt. Bardzo mały okaz złowitem 21. VII. w leśnictwie gródeckim.

62 b. — f. *ochsenheimeri* Z. Jeden okaz złowiony 21. VII. Leśnictwo gródeckie zbliża się do tej południowej odmiany.

63. *Ino pruni* Schiff. Białowieża — polana.

64. *I. statices* L. Białowieża — polana.

PYRALIDAE.

65. *Crambus inquinatellus* Schiff. 21. VII. Gródek.

66. *C. perlellus* Sc. Wszędzie bardzo liczny.

66 a. „ ab. *warringtonella* Stt. Na 48 sztuk, 12 na przednich skrzydłach wzdłuż żyłek posiada czarne pasy. Wahnięcia szerokości czarnych pasów dość znaczne. Między złapaniami formami posiadam jeden okaz, złowiony na polanie Białowieża, o całkowicie zaciemnionych przednich skrzydłach, uważam go za nową aberację.

67. *C. margaritellus* Hb. 24. VII. 3 sztuki w leśnictwie gródeckim i 1 sztuka w rezerwacie.

68. *C. hortuellus* Hb. Wszędzie pospolity.

69. *C. culmellus* L. Białowieża — park, Gródek.

70. *C. pascuellus* L. Wszędzie dość pospolity.

70 a. „ ab. *extinctella* Z. 23. VII. w rezerwacie złowitem jeden okaz o niewyraźnym rysunku na przednich skrzydłach; tylne skrzydła ciemno-szare; na zasadzie powyższych cech zaliczam go do ab. (v.) *extinctella* Z., znanej z Islandji.

71. *Platytes alpinellus* Hb. Dość liczny na niemieckiej porębie w gródeckim leśnictwie.

72. *Schoenobius forficellus* Thnbg. 23. VII. Białowieża — nad stawem.

73. *Nymphula stagnata* Don. 21. VII. Białowieża — nad stawem 1 ♂.

74. *N. nymphea* L. Pospolity. Białowieża.
 75. *N. stratiotata* L. Pospolity. Białowieża — nad stawem.
 76. *Cataglysta lemnata* L. 23. VII. 1 ♂ i 1 ♀. Białowieża — nad stawem.
 77. *Sylepta ruralis* Sc. Białowieża — polana, leśnictwo brockie.
 78. *Evergestis extimalis* Sc. Białowieża, Stoczek.
 79. (?) *E. straminalis* Hb. Białowieża.
 80. *Plychenodes sticticalis* L. Białowieża, Gródek.
 81. *Pyrausta fuscalis* Schiff. Białowieża 2 sztuki, Gródek 1 sztuka.
 82. *P. cespitalis* Schiff. Pospolity. Białowieża — polana, Stoczek.
 83. *P. purpuralis* L. Pospolity. Białowieża, Gródek.
 84. *P. aurata* Ss. 23. VII. 1 okaz. Białowieża — park.

PTEROPHORIDAE.

85. *Oxyptilus hieracii* Z. Rezerwat, Gródek, Stoczek.
 86. *Platyptilia ochrodactyla* Hb. 23. VII. Gródek, 1 sztuka.
 87. *P. acanthodactyla* Hb. Białowieża, Gródek.
 88. *Alucita pentadactyla* L. 21. VII. Gródek.
 89. *Pterophorus lienigianus* Z. Gródek, 2 okazy.

TORTRICIDAE.

90. *Acalla aspersana* Hb. 24. VII. Gródek.
 91. *A. ferrugana* Tr. ab (v.) *tripunctana* Hb. 23. VII. Rezerwat, 2 okazy.
 92. *Dichelia gnomana* Cl. 23. VII. Rezerwat, 1 okaz.
 93. *Pandemis corylana* F. 23. VII. Białowieża — park.
 94. *Euxanthis hamana* L. Białowieża — park, Gródek.
 95. *Hysterosia inopiana* Hw. 21. VII. Białowieża — polana, 2 okazy.
 96. *Argyroploce siderana* Tr. 21. VII. Białowieża — park. Okaz silnie ściemniony.
 97. *A. schultzi* F. 21. VII. Gródek, 1 okaz.
 98. *A. rivulana* Sc. Wszędzie pospolity.
 99. *A. umbrosana* Frr. Wszędzie pospolity.
 100. *A. (?) antiquana* Hb. Okaz bardzo zlatany. 22. VII. Leśnictwo brockie.

101. *Bactra lanceolana* Hb. Pospolity. Białowieża — polana.
101 a. „ „ ab. (*gen. aest.*) *nigrovittana* Steph. 1 okaz
24. VII. Gródek.

102. *Ancylis lundana* F. 21. VII. Gródek; 22. VII. —
leśnictwo brockie.

103. *Dichrorampha petiverella* L. Pospolity. Zmienność ubarwienia przednich skrzydeł okazuje tendencję do melanizmu; jeden okaz ubarwieniem w zupełności odpowiada formie, przedstawionej przez Kennela (Die palaeartischen Tortriciden) na tabl. XXIII. fig. 24. Spotykają się i okazy jasno zabarwione.

TINEIDAE.

104. *Argyresthia geodartella* L. Białowieża. Pospolity.

105. *Tachyptilia popullella* Cl. Białowieża — park, Stoczek,
Gródek.

106. *Harpella forcicella* Sc. 1 okaz leśnictwo brockie i 1 okaz
leśnictwo gródeckie.

107. *Gracilaria syringella* F. 23. VII. Białowieża.

RÉSUMÉ.

Im vorliegenden Beitrage gibt der Verfasser die Resultate seiner entomologischen Reise nach Bialowies vom 20—24 Juli 1921.

Von den gesammelten 107 Arten und 16 Aberrationen folgende sind östliche Formen: *Vanessa l-album* Esp., *Acidalia bisetata* Hufn. ab. *extincta* Stgr., *Zygaena trifolii* Esp. die Übergansform zur f. *orientalis* Hormuz. *Crambus pascuellus* L. ab. *extinctella* Z. deutet auf nördliche Einflüsse hin.

Melanotische Merkmale besitzen: *Melitaea athalia* Rott. ab. *corythalia* Hb., *Chrysophanus phleas* L. ab. *magnipuncta* Tutt., *Ematurga atomaria* L. ab. *ustaria* Fuchs., *Zygaena meliloti* Esp. f. *ehenbergii* Reuter. und *Crambus perlellus* Sc. ab. *warringtonella* Stt.

Ausser den angeführten sind noch folgende Schmetterlinge für die Fauna Polens seltener oder ganz neu: *Argynnis adippe* L., *Pararge achine* Sc., *Coenonympha pamphilus* L. ab. *ocellata* Tutt., *Ortholitha limitata* Sc. ab. *violacearia* Lambill, *Phasiane clathrata* L. ab. *cancelaria* Hbn. und *Callimorpha dominula* L. ab. *hamelensis* Pflümer — *conferta* Schultz.

Z Zakładu Zoologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.